

Башҡортостан Республикаһы Ейәнсура районы муниципаль район Яныбай ауылы
урта дөйөм белем биреү мәктәбе муниципаль дөйөм белем биреү бюджет учреждениеһы

Каралды гуманитар фәндәр МБ ултырышында МБ етәксеһе: /Байбулатова З.И./ Протокол № 1 «28» август 2019 й.	Тикшерелде Директордың уҡыу-уҡытыу эштәре урынбаһары: /Ермакова З.И./ « 29 » август 2019 й.	Раслайым Мәктәп директоры: /Ишмөхәмәтова Ф.Ә./ Приказ № 154 «29 » август 2019 й.
---	--	--

02-12

Юғары квалификациялы башҡорт теле һәм әҙбиәте уҡытыусыһы
Котошова Лилиә Илдус кызының 5-9-сы кластар өсөн башҡорт әҙбиәтенән
2019-2024 уҡыу йылдарына эш программаһы

Башкортостан Республикаһы Ейәнсура районы муниципаль район Яңыбай ауылы

урта дөйөм белем биреү мәктәбе муниципаль дөйөм белем биреү бюджет учреждениеһы

Каралды гуманитар фәндәр МБ ултырышында МБ етәксеһе: /Байбулатова Э.Г/ Протокол № 1 «28» август 2019 й.	Тикшерелде Директорҙың уҡыу-уҡытыу эштәре урынбаһары: /Ермакова З.И/ « 29 » август 2019 й.	Рәслайым Мәктәп директоры: /Ишмөхәмәтова Ф.Ә/ Приказ № 154 «29 » август 2019 й.
--	---	--

02-12

Юғары квалификациян категориялы башкорт теле һәм әҙәбиәте уҡытыусыһы

Котошова Лилиә Илдус кызының 5-9-сы кластар өсөн башкорт әҙәбиәтенән

2019-2024 уҡыу йылдарына эш программаһы

”Әзәбиәт” фәнен өйрәнәүзәң һөзөмтәләре.

Төп урта мәктәптә тамамлап сығыусы укыусыларзың “Әзәбиәт” фәнен өйрәнәү һөзөмтәһендә алған **шәхси һөзөмтәләре** түбәндәгеләр:

- шәхестең рухи – әхлак сифаттарын камиллаштырыу, күп милләтле Ватанға һөйөү тойғолары, башкорт һәм башка халыктарзың әзәбиәтенә ихтирам тәрбиәләү;
- танып – белеү һәм коммуникатив мәсьәләләргә хәл итеү өсөн төрлө мәғлүмәт сығанактарын файзаланыу (һүзлектәр, энциклопедиялар, Интернет - ресурс).

Төп мәктәптә “Әзәбиәт” фәнен өйрәнәүзәң **метапредмет һөзөмтәләре** булып түбәндәгеләр тора:

- проблемаларзы аңлай белеү, гипотеза куйыу, материалдарзы структураға һалыу, үз позицияһын иҫбатлау өсөн аргументтар һайлау, телдән йәки язма текстарза сәбәп – эземтә бәйләнештәрен билдәләү, һығымталарзы формалаштырыу;
- эшмәкәрлектә үз аллы ойоштороу оҫталығы, уны баһалау, кызыкһыныу сфераһын билдәләү;
- төрлө мәғлүмәт сығанактары менән эшләү күнекмәһенә эйә булыу, уны табыу, анализлау, үз эшмәкәрлегендә файзаланыу.

Төп урта мәктәптә тамамлаусы укыусыларза **фән һөзөмтәләре** булып түбәндәгеләр тора:

1) танып – белеү сфераһында:

- башкорт халык ижадында һәм башка халыктарзың фольклорында , боронғо әзәбиәт вәкилдәренә, башкорт языусыларының әсәрҙәрәндә күтәрелгән төп проблемаларзы аңлау;
- художестволы әсәрҙең язылыу дәүерә менән бәйләнешен аңлау, унда сағылған вакыт, әхлак сифаттары һәм уларзың бөгөнгө көн яңырыуын асыклау;
- әзәби әсәрҙәргә анализлай белеү, теге йәки был әсәрҙең ниндәй жанр төрөнә карауын билдәләү, темаһын, идеяһын, әхлак пафосын аңлау, уның геройзарына характеристика биреү, бер йәки бер нисә әсәрҙең геройзарын сағыштырып карау;
- әсәрҙең сюжетын, композицияһын, тасуири һүрәтләү сараларын билдәләү; әсәрҙең идея – художество йөкмәткеһен асыуға уларзың ролен аңлау (филологик анализ элементтары);
- әзәби әсәрҙәргә анализлағанда элементар әзәби терминдар менән эш итә белеү;

2) киммәт – ориентация сфераһында:

- башкорт әзәбиәтә һәм мәзәниәтенә рухи-әхлаки киммәттәре менән таныштырыу, уларзы башка халыктарзың рухи – әхлаки киммәттәре менән сағыштырыу;
- башкорт әзәбиәтә әсәрҙәрәнә карата укыусыларзың үз карашын булдырыу һәм уларзы баһалау;
- өйрәнелгән әзәби әсәрҙәргә үз интерпретацияһын булдырыу (айырым оҫрактарза);
- автор позицияһын аңлау, уға карата үз карашын булдырыу;

3) коммуникатив сферала:

- төрлө жанрларга язылган әзәби әсәрләрне аңли итер укыу һәм уларның йөкмәткеһен адекват кабул итеү;
- проза әсәрләрен йәки уларның өлөштәрен текста кулланылган башкорт теленең тасуири һүрәтләү сараларын һәм цитаталар кулланып һөйләй белеү;
- тыңлағанда йәки укылған текст буйынса һорауларға яуап бирә белеү, телдән төрлө тексттағы монолог телмәр төзөү, диалог алып барыу оҫталығына әйә булыу;
- өйрәнелгән әсәрләрнең тематикаһы, проблематикаһы менән бәйле изложение, иңша языу, класта һәм өйзә ижади эштәр, әзәби һәм дөйөм мәзәниәт темаларына рефераттар языу;

4) эстетик сферала:

- һүз сәнғәте буларак әзәбиәттең образлылык тәбиғәтен аңлау;
- әзәби әсәрләрне эстетик кабул итеү, эстетик зауык формалаштырыу;
- башкорт һүзләренең эстетик функцияһын, әзәби әсәрләрне художестволы образдар тыузырыуға тасуири һүрәтләү сараларының ролен аңлау.

Укыу курсының төп йөкмәткеһе.

5-се класс

Башкорт халык ижады – 9 сәғәт. Әкиәттәр. Алпамыша батыр. Әминбәк. Кәмән менән Сәмән, картуф сәскән Сәлмән. Айыу менән бал корттары. Йомактар. Мәкәлдәр. Башкорт халык йырлары.
Боронғонан алып 18 быуат аҙағына тиклемге башкорт әҙбиәте – 2 сәғәт. Салауат Юлаев ижады. Кайтып киләм. Яуза яраланғас. Йырзарзан. Ғәбдерәхим Усман. Егет булһаң...
19 быуат әҙбиәте – 1 сәғәт. Ризаитдин Фәхретдин ижады. Белем (“Нәсихәттәр” ҡитабынан)
20 быуат башында башкорт әҙбиәте – 2 сәғәт. Сафуан Яҡшығолов ижады. Дим буйында яҙғы таң. Мәжит Ғафури ижады. Нурлы мәктәп
Башкорт совет әҙбиәтенә формалашыуы – 1 сәғәт. Дауыт Юлтый ижады. Көз.
Бөйөк Ватан һуғышы йылдарында башкорт әҙбиәте -5 сәғәт. Рәшит Ниғмәти. Хәйерле юл, һезгә! Ҡызымдың һорауҙарына яуаптар. Еңеүселәргә дан!(йыр) Баязит Бикбай ижады. Туған тел. Рус теле.

Һуғыштан һуңғы осор әзәбиәте – 7сәғәт.

Назар Нәжми. Беренсе дәрес (1с).

Али Карнай. Урманда (2с)

Фәрит Иҗәнғолов. Хәмит күпере (2с).

Сәғит Ағиш. Турыкай (2с).

Хәзерге әзәбиәт – 45 сәғәт.

Башкортостан Республикаһының дәүләт гимны. (1с)

Раил Байбулатов “Ағас һәйкәл” (2с)

Мостай Кәрим ижады.

“Укытыусыма”, “Өс таған”, “Билдәһез һалдат” (5с).

Лиһа Яҡшыбаева “Бәхетһең үзең менән”(1с).

Ғилемдар Рамазанов “Урак өстө” (1с)

Фәрзәнә Аҡбулатова “Атай икмәге” (2с).

Кәзим Аралбай “Башкорт теле” (1с)

Рәми Ғарипов “Туған тел”. “Һабантурғай”. “Башкортостан”(3с)

Хәйзәр Тапаков “Бибинур улуәсәй” (2с)

Динис Бүләков “Яралы китап” (2с), “Язғы ташкын менән килгән бәхет”(1с).

Якуп Колмой “Кызыклы китап”(1с)

Гөлфиә Юнысова “Котло булһын Яңы йыл!”(1с)

Сәрүәр Сурина “Кышты каршылағанда”(2с)

Хәсән Назар “Яуа карзар”, “Такта сәй” (2с)

Ирек Кинйәбулатов “Дуслык төйәге” (1с)

Рәшит Шәкүр “Урал батыр иле – сал Урал” (1с)

Айһылыу Йәғәфәрова “Урал иле” (1с)

Ғәйфулла Вәлиев “Әсәйем фатихаһы” (2с)

Рәшит Назаров “Яз башы” (1с)

Шәриф Биккол “Язғы уйзар”(1с)

Йәмил Мостафин “Ыласын” (2с)

Талха Ғиниәтуллин “Мизал” (2с)

Зөлфәр Хисмәтуллин “Урман кунағы” (2с)

Тимер Йосопов “Ерән кашка” (1с)

Кәтибә Кинйәбулатова “Барыһы тыуған еремдә” (1с)

Абдулхак Игебаев “Һыу буйында балыксы”(1с)

Мөслим Әбсәләмов “Йомағужа тирәктәре” (2с)

6-сы класс

Башкорт халык ижады – 10 сәғәт.

“Урал батыр” әкиәте.

“Каризел” легендаһы.

Бәйеттәр.

Герман һуғышы бәйеттәре. Дон далаларында.

Такмактар.

20 быуат башында башкорт әҙбиәте – 1 сәғәт.

Шәйехзада Бабич ижады .

Башкортостан.

Бөйөк Ватан һуғышы йылдарында башкорт әҙбиәте -3 сәғәт.

Зәйнәб Биишева ижады.

“Башкортостан”. “Башкорт теле”.

Кадир Даян, Заһир Исмәғилев “Шайморатов генерал”.

Һуғыштан һуңғы осор әҙбиәте – 3сәғәт.

Фәрит Исәнғолов. “Укытыусы Ғүмәров” .

Назар Нәжми “Башкортостан ”

Хәзерге әҙбиәт – 33 сәғәт.

Фәрзәнә Ғөбәйзуллина “Башкортостан флагы”, “Умырзая”.

Сафуан Әлибаев “Мәктәп юлы”.

Ярулла Вәлиев “Беренсе көн”.

Якуп Колмой “Мәктәп”.

Кәзим Аралбай “Башкорт королтайына”, “Йомабай курайы”.

Рауил Бикбаев “Халкыма хат”.

Гөлфиә Юнысова “Ер улына”, “Талы бөгөлөп тора”.

Динис Бүләков “Кара икмәк”(1с).

Өнүр Вахитов “Өс бөртөк бойзай”(1с).

Кәтибә Кинйәбулатова “Укытыусым”.

Лира Якшыбаева “Укытыусы – ул беләм биреүсә лә, икенсә әсәй зә...”.

Рауил Шаммас “”Укытыусыға”.

Тимер Йосопов “Ай Уралым, Уралым.”
Нәжиб Изелбай “Салауат ташы” (1с).
Жәлил Кейекбаев “Урал тураһында кобайыр”.
Мирас Изелбаев “Төш”(2с).
Рәми Ғарипов “Салауат батыр”, “Әсәм кулдары”.
Нур Ғәлимов “Яузан кайткан курай”.
Абдулхак Игебаев “Әсәйемә”, “Сыйырсығым”.
Йыһат Солтанов “Кәнәфер сәскәһе”(1с).
Әнүәр Бикчәнтәев “Бөркөт һауала үлә”(2с).
Тимерғәле Килмөхәмәтов “Турайғыр” (3с).
Рәшит Назаров “Офоктағы кояш”.
Сәлмән Якупов “Карабаш турғай”.

Туғандаш халыктар әҙәбиәте – 3 сәғәт.

Ғабдулла Тукай “Шүрәле”.
Виталий Бианки “Которған тейен”.
Ибраһим Йосопов “Кара бүрек хақында һүз”.

7-се класс

Әзәбиәт һәм уның кеше тормошондағы роле
Ирек Кинйәбулатов. “Зур ышаныс һезгә, Укытыусылар”
Әмир Әминев “Инша”
Рәми Ғарипов “Тел”, Рәсүл Ғамзатов “Туған тел”
Башкорт халык ижады
Тарихи вакиғалар, хәрби поход, әрме йырзари “Урал”, “Эскадрон” , “Любизар”
Кантон башлыктари тураһындағы йырзар- “Каһым түрә”, “Колой кантон»
Катын-кыззар язмышы йырзари-“Зөлхизә”, “ Ғилмияза”
Риүәйәт һәм легендалар: «Куңырбуға», “Буранбай»
“Буранбай”- халык йыры
Сеңләүзәр
“Ерәнсә сәсэн менән хан”әкиәте
Боронғо әзәбиәтебез үрнәктәре: Күрәзәлек китабы
«Коркот ата китабы”нан өзөк(Ғазраил м-н Домрул)
В.Зефиоров. “Йәнтүрә хикәйәһе”
Мифтахетдин Акмулла. «Башкорттарым, укыу кәрәк!»
Дуслык
Мифтахетдин Акмулла. «Нәфсе», «Аттың ниһен мактайһың”
Мифтахетдин Акмулла. «Нәсихәттәр», «Өлгөр һүз»
Халык шағиры М. Ғафуризың тормошо һәм ижад юлы
М.Ғафури «Үзем һәм халкым», «Мин кайза?»,”Гөлдәр баксаһында”
М.Ғафури «Һарыкты кем ашаған?»»
М.Ғафури «Һунарсы карт»
Шәйехзада Бабич. «Салауат батыр», «Зәки – Башкортостан терәге”
Шәйехзада Бабич. «Курайкайға», «Көтәм»
Т.Ү. Шиғриәт минуттары(тасуири һөйләү)
Дауыт Юлтый «Тимеркәй фәлсәфәһе». Әсәрзә ябай кешенәң фажигәле язмышы,әске донъяһы
Дауыт Юлтый «Тимеркәй фәлсәфәһе». Тимеркәй образы
Дауыт Юлтый «Тимеркәй фәлсәфәһе». Хикәйәнәң кире геройзари. Сәми образы.

Дауыт Юлтый «Тимеркәй фәлсәфәһе». Котляяр байың кешелекһезлек һызаттары
Һәзиә Дәүләтшина тормошо, ижады : «Айбикә» повесы
Һәзиә Дәүләтшина. «Айбикә» п. өзөк
Һәзиә Дәүләтшина. «Һырға һабағы»
Рәшит Ниғмәтиҙең тормош һәм ижад юлы
Р.Ниғмәти. «Йәмле Ағизел буйзары»
Р.Ниғмәти. «Мәскәүгә минең бүләгем»
Р.Ниғмәти ижады буйынса кабатлау
Мостай Кәримдең тормош һәм ижад юлы
Мостай Кәрим. “Айгөл иле”
“Айгөл иле” драмаһының идея-тематик йөкмәткеһе
«Айгөл иле» драмаһында образдар системаһы
«Айгөл иле» драмаһының сюжет һәм композиция үзенсәлектәре
М.Кәрим «Ап-ак мөгжизә»
М.Кәрим ижадын кабатлау, нығытыу.
Михаил Шолохов. «Кеше яҙмышы»
М.Шолохов. «Кеше яҙмышы» . Андрей Соколов образына характеристика
Яныбай Хамматов « Ғәйзулла»
Яныбай Хамматов. «Ғәйзулла». IV VIII бүлектәр
Әсәрҙә халықтың үткәне һүрәтләнеше
Р.Өмөтбаев «Илем-минен яҙмышым”(тормошо, ижады тураһында)
Р.Өмөтбаев. “Атлы башкорт»

8 –се класс

Рәшит Назаров. «Башкорт»
Абдулхак Игебаев. «Башкортостан»
Хәким Ғиләжев. «Башкорт теле»
Мәүлит Ямалетдинов. «Халкым хазинаһы»
Мәхмүт Хөсәйен. «Башкорт теле ғорур яңғырай»
Валентин Распутин. «Француз теле дәрестәре»
Дини әзәбиәт. Р.Бикбаев. Хәзистәр. М.Ямалетдинов.Сүрәләр
Мөхәммәт пәйғәмбәр
Көрьән китабы
Шафик Әминев -Тамъяни. «Урал», “Башкорт бабаларының тарихы»
Ғәли Ибраһимов. «Кинйә»
«Кинйә» романының темаһы һәм төп проблемалары
«Кинйә» романының сюжет-композиция үзенсәлектәре, теле
Әйтештәр. Бер тигәс тә ни яман?
Акмырза сәсэн менән Кобағош сәсэн әйтешә
Кобайырзар. Ил тигән дең кеме юк
“Салауат батыр» кобайыры
Мостай Кәрим. «Сәсэн»
Яныбай Хамматов. «Төньяк амурзары»
Яныбай Хамматов. «Төньяк амурзары»
Күренекле немец шағиры менән осрашыу
Яныбай Хамматов. «Төньяк амурзары тураһында»
Ғайса Хөсәйенов. «Ете ырыу»
Күгәрәп тә яткан Урал тауы – Ете ырыу илдең төйәге» хикәйә б-са
Булат Рафик. «Әйәрләнгән ат»
Булат Рафик. «Әйәрләнгән ат»
Булат Рафик. «Әйәрләнгән ат»
Рәшит Солтангәрәев. «Осто бөркөт»
Рәшит Солтангәрәев «Осто бөркөт»
Ғ.Сәләм. “Республика иртәһе”
Ғ.Сәләм. “Шоңкар»
Ғ.Сәләм. “Шоңкар»

Ғ.Сәләм. “Шоңкар»
Б.Бикбай. «Ер»
Б.Бикбай. «Каһым түрә»
Б.Бикбай. «Каһым түрә»
“Каһым түрә”драмаһының тел- стиль үзенсәлектәре
З.Биһшева. «Йәшәү- хезмәт»
З.Биһшева. «Һөнәрсе менән Өйрәнсек»
М.Кәрим. «Кайын япрағы тураһында»
М.Кәрим. «Россиянмын», «Йәшәйһе бар»
М.Кәрим. «Айһылыуың күз йәштәре», “Королтайға котлау”
М.Кәрим. «Үлмәсбай»
Алмалар бешкән ине
Р.Ғарипов «Урал йөрәге»
Р.Ғарипов «Аманат»
Р.Ғарипов “Уйзарым»
Р.Бикбаев. “Башкортостан бында башлана»
Р.Бикбаев. «Йүкәләргән һығылып бал тамғанда
Рауил Бикбаев. « Йәншишмәбез ошо тупракта».
Роберт Паль. «Уралым»
Талха Ғиниәтуллин. « Мәтрүшкә есе»
Талха Ғиниәтуллин. « Мәтрүшкә есе»
Талха Ғиниәтуллин. «Әсә һәм бала»
Талха Ғиниәтуллин. «Әсә һәм бала»
Назар Нәжми. «Тыуған ил тураһында һүз»
Назар Нәжми. «Аҡ шишмә», «Һинең ниндәй улыңмын мин?»
Әмир Әминев. «Кытай-город»
Әмир Әминев. «Кытай-город»
Хәсән Назар. «Ғәзиз ерем»
Хәсән Назар. «Аҡка табыныу». «Дауа»
Ринат Камал. «Таня-Таңһылыу»
Ринат Камал. «Таня-Таңһылыу»

9-сы класс

1	Башкорт халык ижады Карыһүззәр, ырымдар.Йола поэзияһы.Кобайырзар. Урал батыр. Изеүкәй менән Моразым.
2	Боронғонан алып 18 быуат азағына тиклемге башкорт әзәбиәте Йософ Баласағунлы.Котадғу белек. Коркот ата. Уғызнамә. Кол Ғәли. Кисса-и Йософ. Котб. Хөсрәү вә Ширин. Хәрәзми.Мөхәббәтнамә. Сәйф Сарай. Гөлөстан бит-төрки. Бузйегет. Бәхтиәрнамә. Шәжәрәләр. Йыраузар һәм сәсәндәр ижады (6с). Салауат Юлаев ижады (2с).
3	19 быуат әзәбиәте Мифтахетдин Акмулла ижады (7с). Башкорттарым, укыу кәрәк! Шиһабетдин Мәржәни мәрсиәһе. Урыным – зиндан. Мәжлесенә карай ғына. Инсафлык. Мөхәмәтсәлим Өмөтбаев ижады (4с). Кайыш илә йүкә. Йомран иле. Үткән заманда башкорт кыззариның озатылыуы. Башкорттар. Пушкин. Ризаитдин Фәхретдинов ижады (4с). Әсмә.
4	20 быуат башында әзәбиәт Сафуан Якшығолов ижады (2с) Башкорт ағаларыма хат. Яз килеүе. Китға. Дим буйы.

Фәтхелкадир Сөләймәнов ижады (2с).

Башкорт моңо. Тимербай курайсы.

Мәжит Ғафури ижады (6с).

Себер тимер юлы. 1906 йылдан 1907 йылға васыят. 1907 йылдың яуабы. Базарға сыктым. Юктырһың да, Алла! Бөтһөн империализм һуғышы. Аждаһа. Икмәк!.. Кызыл байраҡ, Ярлылар, йәки өйзәш катын

Шәйехзада Бабич ижады (5с).

Халкым өсөн. Бер минут. Бай һәм ярлы. Көрәшеп үткәр кыска ғүмереңде. Көтәм. Кем өсөн? Курайкайға. Язғы йыр. Без.

Тупрак. Башкортостан. Башкорт халкына көйлө хитап.

Эш программаһына кушымта

Башкортостан Республикаһы Ейәнсура районы муниципаль район Яңыбай ауылы

урта дөйөм белем биреү мәктәбе муниципаль дөйөм белем биреү бюджет учреждениеһы

Каралды гуманитар фәндәр МБ ултырышында МБ етәксеһе: /Байбулатова Э.Г/ Протокол № 1 «26» август 2016 й.	Тикшерелде Директорҙың уҡыу-уҡытыу эштәре урынбаһары: /Ермакова З.И/ « 27 » август 2016 й.	Рәслайым Мәктәп директоры: /Ишмөхәмәтова Ф.Ә/ Приказ № 128 «30 » август 2016 й.
--	---	--

02-12

Юғары квалификация категориялы башкорт теле һәм әҙәбиәте уҡытыусыһы

Котошова Лилиә Илдус кызының 5- се класка башкорт әҙәбиәтенән

2016-2017 уҡыу йылына календарь –тематик планы

